

виправлення помилок один одного; більше спілкуватися, читати, виконувати письмові завдання, тести.

Отже, на наш погляд, дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням» має бути інтегрованою і включати знання з майбутнього фаху студента та необхідну й достатню термінознавчу і суто лінгвістичну інформацію, зокрема з культури мови і мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздова І. П. Актуальні проблеми методики аудиторних і поза аудиторних занять із розвитку українського професійного мовлення студентів-нефілологів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 29. С. 77-81.
2. Культура української мови. С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін.; за ред. В. М. Русанівського. Київ: Либідь. 1990. 304 с.
3. Хом'як І. М. Характер орфографічних утруднень, викликаних мовленнєвим середовищем. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія». 2014. Вип. 29. С. 26-29.
4. Цимбал С. В. Синергетичний та акмеологічний аспекти формування професійної компетентності студентів. *Наук.-метод. зб. Кол. авт.* Київ. 2005. Вип. 40. С. 80-90.
5. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 3-тє вид., виправ. і доповнен. Київ : Алерта. 2013. 696 с.

МІСЬКИЙ ТЕКСТ РОМАНУ М. ГРИМИЧ «ФРІДА»

Горбач Н. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Запорізький національний університет*

У сучасній українській літературі, що позначена особливим тяжінням до урбаністичної проблематики, закономірно зумовленим асимілятивними процесами сільської культури й переважанням культури міста, витворюється міський текст мультикультурного міста. Враховуючи множинність визначень, текст розуміємо як «структурно цілісну та семантично завершену авторську працю, що становить зв'язну послідовність знаків» [3, с. 465]. Знаки, семантично організовані приналежністю до феномену міста, творять міський текст або текст міста.

Компонентами міського тексту є художньо інтерпретовані топонімічні, топографічні, ландшафтні, архітектурні, соціальні, культурні, кліматичні та інші реалії, довершені предметами матеріального світу і образами людей, які реалізуються в просторі – від центру до периферії, і часі – через ретроспекцію та перспекцію.

Головне завдання міського тексту – отримання цілісного художнього образу міста з урахуванням не лише його зовнішнього вигляду, а і внутрішньої суті, атмосфери, тому він формує як образ міста, так і образ міської свідомості.

Поряд із топографічно не конкретизованими або збірними образами міст у творах українських авторів постала низка локальних міських текстів. Найпопулярнішим міським текстом в українській літературі є львівський текст. Поряд із ним активно творяться й інші тексти: київський, харківський, івано-франківський, тернопільський, рівненський тощо.

Вивчення міського тексту і його локальних виявів як літературознавчої проблеми представлене у вітчизняних дослідженнях С. Андрусів, О. Бровко, І. Вихор, Т. Возняка, А. Головачової, О. Гусейнової, Л. Лавринович, В. Левицького, Л. Оляндер, Я. Поліщука, Т. Тимошенко, О. Харлан, Ю. Черкашиної, М. Штогрин та ін. Проте твір М. Гримич «Фріда» ще не був об'єктом літературознавчого аналізу під заданим кутом зору, що й зумовило нашу увагу до нього.

У романі М. Гримич постає простір Бердичева, переплетіння в якому української, польської, єврейської, вірменської культур створило унікальну мультикультурну ауру міста та позначилося на ментальності його жителів. За словами авторки, яка в дитинстві жила в київському письменницькому будинку РОЛІТ, розташованому неподалік від єврейського базару, про Бердичів вона чула задовго до того, як почала писати роман: «Старий єврей дядя Ося часто повторював, що в Бердичеві завжди все найкраще і, по суті, Євбаз був як Бердичів в мініатюрі» [2]. Така оцінка містечка, загалом, є небезпідставною з історичної точки зору: Бердичів уже в XVIII ст. стає центром адміністративно-господарського та духовно-культурного життя краю. На його території діють 10 щорічних ярмарків, що за товарооборотом не поступалися Лейпцизьким, кілька банків [4]. «Волинський Єрусалим», «польський Париж» – так називали місто в XIX ст.

Перепідпорядкування Бердичева в середині XIX ст. з Волинської до Київської губернії, в якій він опиняється на периферії, призводить до занепаду міста і його поступового зникнення з виру суспільно-політичного життя. В. Єршов, аналізуючи міф міста в польськомовній мемуаристиці Правобережжя, зазначив, що його складниками в цей час стають «невпорядкованість, безпам'ятність і, нарешті, спонтанність та заплутаність. Бердичів постає як місто з невизначеною приналежністю, без адміністративної прив'язки, об'єкти якого кочують самі по собі, з розмитим вектором руху, без власної символіки» [1, с. 371].

М. Гримич у романі «Фріда» фіксує перехідність від довоєнної до повоєнної картини світу Бердичева. Після Другої світової війни, коли єврейське населення міста було майже повністю знищене (у гетто вижило близько двох десятків чоловіків з понад 30 тисяч осіб), місто втратило своє значення осередку єврейського національно-культурного життя. Втілюючи трагедію єврейської частини населення в історії Берти Соломонівни та її прийомної доньки і онуки, письменниця міфологізує образ міста. Моделлю повоєнного мультикультурного простору стає будинок на вулиці Торгова, 4: «Це був не будинок. Це було міфологічне світове древо з трьома ярусами – піднебесним, земним і підземним. На верхньому ярусі жили його святі – Кушнір Мойсей Давидович, Рафік Варданян – директор Бердичівського ринку, Берта Соломонівна – відома в широких торговельних колах Бердичева, Бессарабки і Подолу комісiонщиця, Жевуські – люди хоч і без певного роду занять, проте дуже заможні та авторитетні.

На земному ярусі мешкали земні люди – військово-освітянсько-чиновницькі різночинці Соболеви, Альперовичі і Ковалі... А підземний ярус був найтаємничішим, найзагадковішим ... де витали різні духи...» [1, с. 15].

У будинку на Торговій, 4 всі разом святкують єврейський новий рік, Михайла, а далі – «Миколая, католицький Святвечір, католицьке Різдво, наш Новий рік, православний Святвечір, православне Різдво» [1, с. 138]. Промовистим показником міжкультурної взаємодії стають густативи: «Принесли хто що міг. Накривала на стіл тітка Катря – два графинчики каламутної самогонки, варена картопля зі смаженою цибулькою. Пані Ірена зробила свої фірмові голубці з тертою бульбою, тобто картоплею і шкварками. Берта Соломонівна зробила „меєр-цимес“ – така солодка морква з ізюмом. Мойсей Давидович узагалі розщедрився, виніс тараньку, мовляв, це йому клієнт натурою заплатив. А на десерт тітка Катря винесла „півників“ – льодяники на паличці» [1, с. 44].

Химерний дім, ізольований від решти світу, стає символом міста, життя в якому також протікає за власними законами: «Це був єдиний цілісний організм, власний світ, ізольований від решти світу, така собі маленька держава в державі, паралельний вимір, у якому все відбувалося геть не так, як за аркою – життя текло тут за власними законами та правилами» [1, с. 138].

Саме в цьому будинку колись жила головна героїня роману Ірина, яка повернувшись туди після тривалої перерви, повертається до себе самої – Фріди. Вихована єврейкою Бертою Соломонівною, народжена українкою Галею від вірменина Рубена Варганяна, Фріда наприкінці твору, мов міфологічне дерево, відчуває в собі силу і мудрість різних народів: «Її снилися класичні архетипальні сни. Ось вона стоїть на високій горі, і є водночас деревом і розп'яттям» [1, с. 177].

Інакшість міста і його мешканців особливо виразно підкреслюється в записах радянського офіцера Соболева. Колишній сибіряк, що став після війни начальником паспортного столу в Бердичеві, констатує ідеологічну аморфність міста, яке сторониться радянського трибу життя, закоріненість мешканців у свої архаїчні, ніби столітньої давнини, звичаї і порядки, «буржуазні» приватновласницькі інстинкти: «Дивна річ – як у будь-якому українському містечку після війни, – руйнація і, я б сказав, бардак, але народ ворухиться, метушиться, щось тягне, будує, чисто як мурашва в зруйнованому мурашнику, зовсім не так, як у наших сибірських містечках і селах: хоч злидні непроглядні, але життя йде розмірено, тихо, спокійно, нікому нічого не треба, ніхто нікуди не поспішає. І народ тут чомусь заможніший, хоча голодує так само, як уся наша велика Батьківщина, але, попри величезну руїну, тут є старі запаси – у людей водяться (бачив на базарі) старі речі довоєнних і навіть дореволюційних часів. Я поки що не розумію цих людей, але спостерігаю за ними з цікавістю» [1, с. 138].

Отже, для функціонування міського тексту необхідне існування в свідомості людей пов'язаного з ним спільного культурного коду, що виникає на основі цілісного урбаністичного простору міста, одночасно індивідуального і закріпленого типологічно. Текст міста, якого вже не існує в тому вигляді, в якому воно існувало, М. Гримич упорядковує за допомогою моделі, в центрі якої перебуває будинок-дерево. Бердичів одночасно наділяється характеристиками

втраченого раю, тугою за незворотністю часу і провінційною замкненістю, уособленою в будинку без вікон назовні.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Гримич М. Фріда : роман. Київ : Дуліби, 2012. 188 с.
- 2.Доманський О. Перша презентація нового роману Марини Гримич пройшла в Бердичеві. URL: <https://cutt.ly/3UjLHYz> (дата звернення: 19.07.2023)
- 3.Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / автор-уклад. Ю. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
- 4.Пасічник А. З історії єврейської громади міста Бердичева. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Євреї в Україні: історія і сучасність»* : збірник наукових праць. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 131-136.

СИСТЕМА ВПРАВ І ЗАВДАНЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ ГІМНАЗІЇ

Горошкін І. О.

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України*

Реалізація компетентнісного підходу до навчання іноземної мови орієнтує на розвиток особистості здобувачів освіти, формування в них ключових компетентностей, особистісних якостей, ціннісного ставлення до іноземної мови як засобу спілкування і здобування знань у полікультурному соціумі. Завдання кожного уроку полягає в підготовці учнів до іншомовного спілкування. Урок іноземної мови сьогодні – це демонстрування значних можливостей, які надає людині мова, це щоденна практика застосування іноземної мови як потужного засобу комунікації.

Провідним засобом формування механізмів іншомовного спілкування є побудова ефективної системи вправ і завдань, значення якої полягає насамперед у тому, що вона забезпечує як організацію формування механізмів іншомовного спілкування, так і організацію освітнього процесу. Науковці (О. Гальченко, С. Ніколаєва, Т. Пахомова, Т. Полонська, В. Редько та ін.) стверджують, що якість виконання вправ значною мірою впливає на успіх оволодіння різними видами мовленнєвої діяльності. Оскільки навчання іноземних мов має діяльнісний характер, вправи можна вважати засобом засвоєння мовного матеріалу й водночас засобом оволодіння різними видами мовленнєвої діяльності, адже під час їх виконання учнів залучають до слухання, читання, говоріння або письма.

Поняття «система» передбачає множинність взаємопов'язаних елементів, з'єднаних певним чином для досягнення певної мети.

Вивчення літератури з проблеми дослідження уможливило висновок, що система вправ і завдань – це комплекс необхідних видів і типів вправ та завдань, спрямованих